

33C

Б53

Одеський державний
економічний університет

ВІСНИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Збірник наукових праць

№ 26

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ КУРСУ УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСКУ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ І ВСТУПУ ДО СОТ

У статті досліджуються питання потенційної участі України в європейській та євроатлантичній інтеграції у взаємозв'язку з дією економічного закону суспільного поділу праці та ринковою природою міжнародної економіки. Такий підхід становить певну наукову новизну. Положення статті можуть сприяти подальшому дослідженню проблеми.

The article investigates questions of potential participation in the European and Euro-Atlantic integration for Ukraine in correlation with the action of the economic law of social labor division and the market origin of international economy. Such an approach has a certain scientific novelty. The theses of this article can provide further investigation of the problem.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Як відомо, світова спільнота визнала ринковий статус економіки України. Наша держава практично завершила підготовку до вступу в СОТ, котрий можливо відбудеться вже у 2007 році. Продовжується практичний і взаємно проникливий діалог України з НАТО заради спільної безпеки і стабільності.

Однак відсутність однастайності в нашому суспільстві із зазначених питань не може не гальмувати досягнення бажаного прогресу у вирішенні названих завдань. А відтак потрібні дослідження, у котрих висувались би нові аргументи на користь досягнення зазначених спільної безпеки й стабільності. У цьому й полягає постановка проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Порушеним в даній статті проблемам приділяється увага чималої кількості не лише вітчизняних, але й зарубіжних вчених. Серед них є: Герчикова І.Н., Буглай В.В., Литвинцев Н.Н., Кирекв А.П., Кругман П.Р., Обстфельд М., Лук'яненко Д.Г., Філіпенко А.С., Пахомов Ю.М., Будкін В.С., Кириченко В.П. та інші.

Поряд з працями науковців, у яких чітко, послідовно й переконливо обґрунтовується об'єктивність і доцільність розвитку європейської, євроатлантичної інтеграції України та вступу останньої до СОТ, є й такі, у яких автори ставлять під сумнів можливість отримати нашою державою позитивних наслідків від здійснення таких кроків.

Тому не секрет, що саме відсутність достатньо чіткої теоретико-методологічної визначеності у певної частини нашого суспільства (включаючи й деяку еліту) породжує хибне уявлення про перспективи розвитку європейської і євроатлантичної інтеграції України та її вступу до СОТ, які нібито можуть мати лише негативні наслідки для нашої держави.

Невирішені частини загальної проблеми. Невирішеними, таким чином, залишаються питання про невідворотність, безальтернативність, об'єктивний, а отже і законісний характер виникнення і нарощування масштабів інтеграції України насамперед з найбільш розвинутими зокрема європейськими країнами в економічній та інших

сферах суспільного життя, а також про цілком природне наше прагнення вступити до світової організації торгівлі. Цим і пояснюється триваюча полеміка в наукових колах з означених питань, а отже і злободенність теми пропонованої статті.

Мета статті полягає в тому, щоб донести до наукової громадськості аргументовану точку зору автора про доцільність участі України в європейській та євроатлантичній інтеграції в контексті дії притаманного суспільному виробництву на всіх історичних етапах його розвитку економічного закону суспільного поділу праці, а також наукового розуміння природи ринку та сучасної системи світового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все слід чітко усвідомити цілковиту правомірність постановки питання про перспективність курсу України [1] на європейську та євроатлантичну інтеграцію, а також вступу до СОТ.

У чому ж полягає правомірність постановки питання про перспективність курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію? Вона полягає в тому, що інтеграційні процеси є об'єктивною реальністю, породженням еволюційного розвитку країн, їх економіки, всієї сукупності суспільних відносин. Слово «*integratio*» (латинського походження) означає «цілісний», воно використовується в літературі для характеристики певного стану розвитку світового господарства на сучасному етапі. Як відомо, сучасне світове господарство в якості специфічної органічної цілісності почало складатись на базі світового ринку з кінця XIX – початку XX століття в ході переростання капіталізму в його монополістичну стадію. Слід також зазначити, що упродовж більшої частини десятиліть XX століття світове господарство посідало домінуючі позиції. Зокрема, на початку 90-х років 90% всієї міжнародної торгівлі припадало на його частку. З 60-х років XX століття до системи світового господарства увійшли країни, що розвиваються, серед яких передові позиції захопили так звані нові індустріальні країни: Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур, Бразилія, Аргентина, Мексика та ін. А після розпаду СРСР (та колишньої світової соціалістичної системи) і здійснення радикальних соціально-економічних і політичних реформ у країнах Східної Європи та в інших країнах колишньої соціалістичної системи світове господарство набуває рис єдиного цілісного утворення, тобто міжнародної економіки. Це означає, що наразі є підстави цілком беззаперечно стверджувати про фактичне існування світового господарства як глобальної економічної системи, що ґрунтується на міжнародному і наднаціональному світогосподарському поділі праці [2], інтернаціоналізації та інтеграції виробництва й обігу, яка функціонує на принципах ринкової економіки.

Таким чином, сучасна система світового господарства, яка формувалась поступово в міру еволюції суспільного поділу праці, в тому числі, звичайно, міжнародного і світогосподарського поділу праці, процесу інтернаціоналізації господарського життя країн світового співтовариства, інтеграції країн та їх груп у регіональні господарські комплекси (союзи, організації) з міждержавним регулюванням соціально-економічних процесів, транснаціоналізацією виробництва. Отже, сучасна система світового господарства виросла з ринку, а тому вона є ринковою системою, тобто конкурентним середовищем [3, с.95-112]. Водночас міжнародна економіка не може бути нерегульованою, некерованою, непланованою, немодельованою, невідкритою, неінтегрованою системою. Про це свідчить практика. В іншому разі сучасне світове господарство (міжнародна економіка) не існувала б.

Насправді ж вона існує і ефективно функціонує, демонструючи свою життєздатність, будучи дуже суперечливим феноменом.

Оскільки Україна обрала шлях ринкового реформування власної національної економіки, а значить і поступового входження її до сучасної системи світового господарства, то їй конче потрібно інтегруватись насамперед з розвинутими країнами-учасницями єдиної, цілісної, органічної системи міжнародної економіки, складовими підсистемами якої є: єдина технологічна, економічна, правова та соціально-культурна. Названі підсистеми сучасного світового господарства, взаємодіючи між собою, сприяють зміцненню єдиної цілісної складної системи міжнародної економіки, постійному її вдосконаленню. А це означає, що рівень досконалості названих підсистем багато в чому визначає масштаби, глибину й ефективність здійснюваних інтеграційних процесів у світі.

Таким чином, цілком об'єктивним, а відтак і закономірним шляхом успішного соціально-економічного поступу в умовах існування сучасної системи світового господарства є ринкове реформування національних економік постсоціалістичних країн з наступною їх інтеграцією до економіки насамперед найбільш розвинутих країн світу.

У зв'язку з цим постає питання про потенційні вектори інтеграції тих чи інших національних економік. Правильне вирішення цього питання передбачає вибір критеріїв визначення доцільності тих чи інших векторів інтеграції економіки даної країни до сучасної системи світового господарства.

На наше глибоке переконання, вирішення питання про вектори інтеграції України чи будь-якої постсоціалістичної країни до сучасної системи світового господарства ми легко знаходимо в площині правильного розуміння ринкової природи міжнародної економіки, про що вже йшлося вище. І справді, оскільки міжнародна економіка є ринковою за своєю природою, то інтеграція і є притаманною їй системною ознакою [4, с.15-46]. Адже до того часу, поки світове господарство не було єдиною, цілісною, органічною системою, йому не була притаманна економічна інтеграція.

Але слід відзначити, що питання про вектори інтеграції тих чи інших країн є дещо штучним. Принаймні не може бути такої ситуації, щоб та чи інша країна розвивала інтеграційні процеси в суто суворо визначених векторах. Взагалі викликає подив сама постановка питання про те, що, мовляв, Україні слід інтегруватись або в східному, або в західному напрямках, але ні в якому разі не у двох з них одночасово. До речі, в літературі не зустрічається тверджень з приводу того, щоб яка-небудь інша (крім України) держава спрямовувала свої інтеграційні процеси в західному або в східному напрямку. А це якраз свідчить про те, що така точка зору не є науково обґрунтованою, а просто надмірно заполітизованим упередженням твердженням, яке здатне дезорієнтувати не лише пересічних громадян, але й певну частину політичних діячів і навіть науковців.

Насправді ж будь-яка країна, суб'єкти її зовнішньоекономічної діяльності можуть здійснювати інтеграційні акції в різних векторах, якщо це матиме позитивні наслідки в даний період або в перспективі [5, с.100-110]. Причому ефект інтеграції може виступати у формі отримання вагомих прибутків, опанування ринку за кордоном, політичних дивідендів, доступу до нових технологій тощо.

Не можна не звернути увагу на те, що певні політичні сили не лише вітчизняні, але й зарубіжні свідомо прагнуть завести в оману народ України щодо того, що, мовляв, наша держава нібито приречена здійснювати інтеграцію лише одновекторно, а са-

ме: на схід. Але для нашої держави подібні «поради» суперечать ринковій природі міжнародної економіки, а значить – інтересам нашої держави. Адже суб'єкти міжнародної економіки, виходячи з аналізу конкретних ситуацій, що складаються на тому чи іншому векторі світового ринку і власних інтересів, приймають рішення про доцільність чи небажаність розвивати або згортати свою присутність в тому чи іншому регіоні. Іншими словами, саме у такий спосіб суб'єкти світового ринку вирішують питання про те, чи нарощувати інтеграційні процеси на даному векторі, чи згортати їх. Вирішення подібних питань, отже, є виключно прерогативою країн, суб'єктів котрих є активними учасниками здійснюваних інтеграційних процесів. Таким є імператив, виклик ринкової природи сучасної системи світового господарства до суб'єктів, котрі здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Необґрунтованість подібних «рецептів» для нашої країни цілком очевидна. Адже чомусь ніхто не наважиться нав'язувати аналогічні ідеї Франції, Німеччині, Японії, США та іншим країнам не інтегруватись на тих напрямках, котрі ними вже апробовані і є для них перспективними. Іншими словами, подібні рекомендації можна однозначно розцінювати як погано приховані спроби будь-що перешкодити Україні реалізувати своє суверенне право розвивати інтеграційні процеси на бажаних для неї векторах сучасної системи світового господарства. Тобто на багатьох векторах одночасно, як це впливає з ринкової природи міжнародної економіки. Адже саме так діють (і так мають діяти) практично всі насамперед високорозвинені країни. Однак, як бачимо, є і винятки із загальних правил. Саме з боку доволі високо розвинутої країни виходить ідея доцільності для України здійснювати одновекторну, а не багатовекторну інтеграцію. До речі, згадана ідея, на жаль, охоче підхоплена далеко не патріотичними силами, котрі використовують її у власній політичній боротьбі.

Та нема щонайменшого сумніву, що якби одновекторна інтеграція для України була би перспективною, ефективною, то насамперед високорозвинені країни здійснювали б її. Але цього не сталося і ніколи не станеться, бо це нісенітниця, оскільки одновекторна інтеграція – шлях не до розвитку і вдосконалення ринку, а до його згортання, а значить і зникнення самої інтеграції, котра і являє собою системну ознаку міжнародної економіки. Отже, автори і прихильники проведення в життя одновекторної інтеграції не усвідомлюють того, що теоретично це є шлях сучасного світового господарства до самознищення.

На щастя, цього не станеться, бо жодна країна, яка поважає себе, не пристане на те, щоб здійснювати одновекторну інтеграцію, оскільки це означало б змиритися з перспективою свідомого обмеження можливостей для даної національної економіки до зростання, прогресу. Але оскільки ринок – це не лише обмін товарами і послугами, а й обмін досвідом та інформацією, то розвиток багатовекторної інтеграції відкриває все нові і нові можливості для економічного, науково-технічного та соціального прогресу, безпеки й оборони. Цілком природно, що країни здійснюють багатовекторну інтеграцію, яку уособлюють, зокрема, європейська та євроатлантична інтеграція.

На підставі розглянутих вже положень можна однозначно стверджувати, що європейська інтеграція є невідворотною і безальтернативною для України. Долучення України до ЄС може стати цілком обґрунтованим кроком, що здатний забезпечити подальший цивілізований поступ, відкриває нові реальні перспективи прогресу, поліпшення життя людей [6, с. 46-55].

Щоправда нині для України конче злободенною є проблема долучення до євроатлантичної інтеграції. Іншими словами, йдеться про вступ до НАТО.

З означеної проблеми в Україні відбуваються досить жваві дискусії, учасники яких навіть готові поділити країну на два табори: прихильників і противників членства в цій організації. Але відчувається, що наше суспільство потерпає від інформаційного голоду. Але щоб приймати рішення з цього питання, необхідно знати правду (...7, "УК" 26 жовтня, №201.с.4). Тому що народ не повинен стати заручником чиїхось політичних амбіцій. Вирішенню питання про надання інформації щодо НАТО може сприяти міжнародна медіа-програма "Партнерство заради демократії" (знаходиться в Брюсселі). Зокрема, за даними Глави Місії України при НАТО К. Морозова, метою співробітництва очолюваної ним структури з Альянсом є інтеграція України в НАТО. Очолювана колишнім міністром оборони України дипломатична структура розпочала свою діяльність з грудня 1992 р. Фактично це співробітництво з НАТО почалося на зорі незалежності України. З того часу Україна змогла пройти серйозні етапи наближення до Альянсу, а саме: приєднання до програми "Партнерство заради миру" в 1994 р.; розвиток нових стосунків на основі хартії про особливе партнерство після 1997 р.; подальше визначення нової стратегії щодо НАТО у 2002 р.; щорічне виконання Плану дій Україна-НАТО; навесні 2005 р. Україна набула новий статус, розпочавши інтенсивний діалог щодо членства в цій організації. Нині Україна залишається в цьому форматі.

На думку глави дипломатичної місії України пана Костянтина Морозова, Альянс офіційно вважає Україну державою, яка відіграє важливу роль у підтриманні стабільності безпеки і миру в регіоні.

Проте Україні належить пройти дуже серйозне випробування на шляху до НАТО. Йдеться про референдум з цього питання. Причому деякі політичні сили напевно прагнуть провести його якомога швидше. Тобто до того, коли може бути надана українським громадянам достовірна інформація про те, що собою являє НАТО, як ця організація реформувалась після "холодної війни", якими є її політичні цілі тощо. На думку К.Морозова, в разі надання українцям достовірної інформації мета вступу до НАТО буде досягнута. А це означатиме, що членство України в НАТО виявиться для нашої країни вигідним, оскільки новий статус нашої держави ставить ряд вимог, а саме: реформування політичної системи, створення громадянського суспільства, сталі умови розвитку вільної преси, свободи вибору і прав людини.

Необхідність вступу України в НАТО диктується міркуваннями забезпечення сучасного рівня обороноздатності, оскільки нині вирішення цього питання для будь-якої держави може потребувати надто великих коштів. Відтак долучення України до сукупного оборонного потенціалу вирішує і багато економічних питань. Досить сказати, що обороноздатність останніх десяти нових країн-членів НАТО збільшилася за різними параметрами від 10 до 70-80 разів [7,с.4].

Вступ України до НАТО дозволить нам у майбутньому долучитись до сучасних технологій не лише в різних сферах економіки, а й в оборонно-промисловій галузі, інтегруватись до загальноєвропейської системи співробітництва, оскільки існуючий Військово-промисловий комплекс забезпечує лише 3% замкнутого циклу виробництва озброєнь. Цей рівень, звичайно, нас не влаштовує [8,с.14-20].

Таким чином, співпраця з НАТО охоплює багато сфер не лише військово-технічного співробітництва, оборонної політики, наукових досліджень тощо [9,с.43-61].

А це сприятиме зростанню іміджу України на світових ринках, вступу нашої держави до СОТ, де вона може справедливо і по праву посісти гідне місце.

Той факт, що Україна поки що не є повноправним членом СОТ, багато в чому пояснюється непрофесійними діями, заполітизованістю певних державних структур і навіть деякою частиною наукової еліти. Однак нині наше суспільство практично підготовлене до вступу у СОТ. Оскільки це означало би, що наша країна погоджується проводити зовнішню торгівлю, всю систему зовнішньоекономічної діяльності за визнаними світовою спільнотою правилами. Іншого не дано. З понад 150 країн-членів цієї високоповажної організації жодна не розчарувалась і не має наміру позбутись свого членства в СОТ.

Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальших наукових досліджень. На думку автора, цілком правомірною є його позиція щодо існування взаємозв'язку економічного закону суспільного поділу праці, феномену ринку, міжнародної економіки, європейської та євроатлантичної інтеграції, а також вступу України до СОТ. Ці та деякі інші положення можуть бути використані в навчальному процесі і в подальших наукових розробках.

Література

1. Конституція України. – К.: Либідь, 1996. – 26 с.
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Відомості Верховної Ради УРСР. 1991 р. №29.
3. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ/ керів., автор і науковий ред. Циганкова Т.М. – К.: КНЕУ, 2003. – 156 с.
4. Губський Б.В. Євроатлантична інтеграція України. – Київ, 2003. – 205 с.
5. Міжнародна економіка: в питаннях і відповідях. За ред. д.е.н., проф., акад. АЕН України Ю.Г. Козака, к.е.н., доц. В. В. Ковалевського, нач. Головного управління ЗЕД, європейської інтеграції та туризму Одеської облдержадміністрації К.І. Ржепішевського: Навчальний посібник. – Київ, 2004. – 170 с.
6. Філіпченко А.С., Гальчинський А.С., Гяєць В.М. та ін. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть: Навчальний посібник. – Київ: «Либідь», 2002. – 266 с.
7. Наталія Андрусенко. Щоб приймати рішення, потрібно знати правду. // «Урядовий Кур'єр». – 2006. – № 201. – С. 4-9.
8. Сіваченко І.Ю. Європейська інтеграція та Україна: Наукове видання. – Одеса, 2005. – 189 с.
9. Международные экономические организации. Опорный конспект лекций для студентов-иностранцев IV курса дневной формы обучения специальности «Международная экономика» – Одесса, ОГЭУ, 2007. – 105 с.